

## MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA DIQQAT VA XOTIRA JARAYONLARINI EMOTSIONAL RIVOJLANISH ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISHNING PEDAGOGIK IMKONIYATLARI

Samadova Jamila Menglimatovna

Xalqaro Nordik Universiteti

magistratura talabasi

E-mail: [j.samadova@nordicuniversity.org](mailto:j.samadova@nordicuniversity.org)

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20425248>

### Annotatsiya

Mazkur tezis maktabgacha yoshdagi bolalarda diqqat va xotira jarayonlarini emotsional rivojlanish bilan uyg'un holda shakllantirish masalalariga bag'ishlangan. Tadqiqotda bolaning hissiy holati uning bilish faoliyatiga, ayniqsa diqqatning barqarorligi va xotiraning samaradorligiga qanday ta'sir ko'rsatishi ilmiy-pedagogik jihatdan tahlil qilindi. Maktabgacha ta'lim jarayonida emotsional qo'llab-quvvatlashga asoslangan pedagogik muhit yaratish, interaktiv o'yinlar va kommunikativ metodlardan foydalanish bolalarning bilish faolligini oshirishi aniqlangan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, emotsional jihatdan qulay ta'lim muhiti bolaning diqqatini uzoqroq saqlash, axborotni tezroq eslab qolish va ijtimoiy moslashuvini rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi.

**Kalit so'zlar:** diqqat, xotira, emotsional rivojlanish, emotsional intellekt, maktabgacha ta'lim, pedagogik texnologiyalar, bilish jarayonlari, psixik rivojlanish.

### KIRISH

Maktabgacha yosh inson hayotidagi eng muhim rivojlanish bosqichlaridan biri hisoblanadi. Aynan shu davrda bolaning bilish faoliyati, hissiy munosabatlari, atrof-muhitni idrok etishi va muloqot ko'nikmalari shakllana boshlaydi. Bolaning keyingi ta'lim jarayonidagi muvaffaqiyati ko'p jihatdan uning maktabgacha davrda egallagan psixologik va pedagogik tayyorgarligiga bog'liqdir. Shu sababli bugungi kunda maktabgacha ta'lim tizimida diqqat, xotira va emotsional rivojlanish masalalariga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bolaning hissiy holati uning bilish jarayonlari bilan bevosita bog'liqdir. Emotsional jihatdan faol va ijobiy ruhdagi bola axborotni tezroq qabul qiladi, diqqatini uzoqroq saqlaydi va o'rganilgan materialni samaraliroq eslab qoladi. Aksincha, hissiy zo'riqish yoki psixologik noqulaylik diqqatning tarqoqlashuviga, xotira faoliyatining susayishiga olib keladi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tarbiyaviy ishlarni tashkil etishda ko'proq bolaning aqliy rivojlanishiga urg'u berilib, emotsional rivojlanish imkoniyatlari ba'zan yetarli darajada hisobga olinmaydi. Holbuki, emotsional rivojlanish bolaning ijtimoiy moslashuvi, muloqoti va o'zini anglashida muhim omil hisoblanadi. Shu jihatdan qaraganda, diqqat va xotira jarayonlarini emotsional rivojlanish asosida takomillashtirish bugungi pedagogika va psixologiya fanining dolzarb masalalaridan biri sanaladi. Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi maktabgacha yoshdagi bolalarda diqqat va xotira jarayonlarini emotsional rivojlanish asosida shakllantirishning pedagogik imkoniyatlarini aniqlash hamda samarali metodlarni ishlab chiqishdan iboratdir.

### TADDIQOT MATERIALLARI VA METODLARI

Tadqiqot davomida maktabgacha yoshdagi bolalarning psixologik rivojlanish xususiyatlari, emotsional holati hamda bilish jarayonlari o'rtasidagi bog'liqlikni aniqlashga qaratilgan nazariy va amaliy metodlardan foydalanildi.

Nazariy tahlil jarayonida mahalliy va xorijiy olimlarning maktabgacha ta'lim, bolalar psixologiyasi hamda emotsional intellektga oid ilmiy ishlari o'rganildi. Xususan, L.S. Vigotskiy, J. Piaje, D. Goulman, D.B. Elkonin kabi olimlarning ilmiy qarashlari tadqiqotning metodologik asosini tashkil etdi<sup>1</sup>. Amaliy tadqiqot ishlari Toshkent shahridagi bir nechta maktabgacha ta'lim tashkilotlarida olib borildi. Tadqiqotda 5–6 yoshli bolalar ishtirok etdi. Dastlab bolalarning diqqat darajasi, xotira hajmi va emotsional holati diagnostik metodlar orqali o'rganildi. Shundan so'ng tajriba guruhlarida emotsional rivojlanishga yo'naltirilgan pedagogik mashg'ulotlar tashkil etildi. Mashg'ulotlar davomida bolalarning hissiy faolligini oshirishga xizmat qiluvchi rolli o'yinlar, ertak terapiyasi, dramatisatsiya, musiqali mashqlar va muloqotga yo'naltirilgan topshiriqlardan foydalanildi. Ushbu metodlarning asosiy maqsadi bolalarda ijobiy emotsional muhit yaratish va shu orqali diqqat hamda xotira faoliyatini rivojlantirishdan iborat bo'ldi.

### **TADQIQOT NATIJALARI**

Tajriba-sinov ishlari natijasida bolalarning emotsional holati bilan diqqat va xotira jarayonlari o'rtasida uzviy bog'liqlik mavjudligi aniqlandi. Tadqiqot boshida ayrim bolalarda diqqatning tez chalg'ishi, topshiriqlarni eslab qolishda qiyinchilik hamda muloqot jarayonida tortinchoqlik holatlari kuzatilgan bo'lsa, shakllantiruvchi mashg'ulotlardan keyin ushbu ko'rsatkichlarda sezilarli ijobiy o'zgarishlar namoyon bo'ldi.

Emotsional rivojlantiruvchi mashg'ulotlar davomida bolalarda o'z his-tuyg'ularini erkin ifodalash, tengdoshlari bilan faol muloqot qilish va topshiriqlarga qiziqish bilan yondashish holatlari kuchaydi. Natijada ularning diqqatni jamlash davomiyligi oshdi, eslab qolish ko'rsatkichlari yaxshilandi hamda o'quv faoliyatiga bo'lgan motivatsiyasi kuchaydi. Shuningdek, tadqiqot davomida ijobiy emotsional muhitning bola psixikasiga ta'siri ham yaqqol kuzatildi. Tarbiyachi tomonidan qo'llab-quvvatlash, rag'batlantirish va mehrga asoslangan munosabat bolalarda o'ziga ishonch hissini shakllantirdi. Bu esa ularning mustaqil fikrlashi va ijodiy faolligiga ijobiy ta'sir ko'rsatdi.

Natijalar tahlili shuni ko'rsatdiki, emotsional rivojlanishga yo'naltirilgan pedagogik faoliyat diqqat va xotira jarayonlarini samarali rivojlantirishning muhim omili hisoblanadi.

### **MUHOKAMA**

Tadqiqot natijalari asosida shuni ta'kidlash mumkinki, maktabgacha yoshdagi bolalarda bilish jarayonlarini rivojlantirish faqat an'anaviy ta'lim usullari bilan cheklanib qolmasligi kerak. Bolaning hissiy dunyosini boyitish, uning ruhiy ehtiyojlarini hisobga olish va emotsional jihatdan qulay muhit yaratish zamonaviy pedagogikaning muhim talablaridan biridir. Psixologik tadqiqotlar ham bolaning hissiy barqarorligi uning aqliy rivojlanishiga kuchli ta'sir ko'rsatishini tasdiqlaydi. Ayniqsa, maktabgacha yoshda emotsional tajriba orqali o'rganish jarayoni samaraliroq kechadi. Shu sababli o'yin, ertak, dramatik faoliyat va ijodiy mashg'ulotlar bolaning diqqat va xotirasini rivojlantirishda muhim pedagogik vosita sifatida xizmat qiladi.

Bugungi kunda maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarning emotsional rivojlanishiga qaratilgan metodik ishlanmalarni keng joriy etish zarurati ortib bormoqda. Chunki bolaning emotsional jihatdan sog'lom rivojlanishi uning kelajakdagi ta'lim faoliyati va shaxs sifatida shakllanishida muhim poydevor vazifasini bajaradi.

### **XULOSA**

Maktabgacha yoshdagi bolalarda diqqat va xotira jarayonlarini rivojlantirish emotsional rivojlanish bilan uzviy bog'liq ekanligi tadqiqot davomida o'z tasdig'ini topdi. Emotsional jihatdan

---

<sup>1</sup> Vigotskiy L.S. Tafakkur va nutq. – Moskva: Pedagogika, 1999.

qo'llab-quvvatlangan bola o'z bilim faoliyatini erkinroq namoyon qiladi, topshiriqlarga faol qatnashadi va axborotni samaraliroq o'zlashtiradi.

Tadqiqot natijalari emotsional rivojlantiruvchi metodlardan foydalanish bolalarning:

1. diqqat barqarorligini oshirishga;
2. xotira faoliyatini kuchaytirishga;
3. kommunikativ ko'nikmalarini rivojlantirishga;
4. ijtimoiy moslashuvini yaxshilashga xizmat qilishini ko'rsatdi.

Shuningdek, maktabgacha ta'lim tashkilotlarida emotsional rivojlanishga asoslangan pedagogik texnologiyalarni keng qo'llash zarurligi aniqlandi. Bu esa ta'lim sifati va bolaning har tomonlama rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

### **Adabiyotlar, References, Литературы:**

1. O'zbekiston Respublikasining “Ta'lim to'g'risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti qarorlari va farmonlari. – Toshkent, 2019–2024.
3. Vigotskiy L.S. Tafakkur va nutq. – Moskva: Pedagogika, 1999.
4. Elkonin D.B. Bolalar psixologiyasi asoslari. – Moskva, 1989.
5. Goleman D. Emotional Intelligence. – New York: Bantam Books, 1995.
6. Piaje J. Bola psixologiyasi va rivojlanishi. – London, 2003.
7. Hasanboyeva O.U. Maktabgacha pedagogika. – Toshkent: Fan, 2017.
8. Nishonova Z.T. Yosh davrlari psixologiyasi. – Toshkent, 2021.
9. Qodirova F.R. Maktabgacha ta'lim metodikasi. – Toshkent, 2022.
10. Karimova V.M. Umumiy psixologiya. – Toshkent: Sharq, 2018.
11. Musurmonova O. Oila va bola tarbiyasi. – Toshkent, 2020.
12. Mavlonova R., To'rayeva O. Pedagogika nazariyasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
13. Salovey P., Mayer J. Emotional Development and Emotional Intelligence. – New York, 1997.
14. UNICEF. Early Childhood Development Report. – New York, 2022.
15. OECD Early Childhood Education and Care Studies. – Paris, 2021.